УДК: 94 (477): 364.663 + 316 (1 – 22) «1990/2000»

DOI: <https://doi.org/10.31392/VAN-2020.30-34.16>

ВИБОРИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ ТА ПРОНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР 1990 – 2000-Х РОКІВ

Артюшенко Ігор Андрійович

здобувач Інституту історії України НАН України, Київ

e-mail: aia1984@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1036-1697>

Падалка Сергій Семенович

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник відділу новітньої історії та політики,

Інститут історії України НАН України, м. Київ

e-mail: seriogap@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8478-5332>

В статті розглядаються причини проникнення корупції у діяльність вищого законодавчого органу влади України. Констатується, що на етапі виборів народних депутатів складались передумови даного явища. Проаналізовано фактори зміни виборчого законодавства, системи виборів, встановлення контролю за партіями груп інтересів, з'ясовані метаморфози фінансування партій та особливості розвитку чорного партійного ринку. Робиться висновок, що існування корупційних схем під час виборів складу українського парламенту було зумовлене тим, що в основу економічних реформ закладався принцип пріоритетів приватних інтересів. Тривалий час країна перебувала в стані ейфорії від ідеї лібералізму, яка передбачала обмеження втручання держави в сферу суспільного життя. Внаслідок цього більшість населення України існувало на межі бідності, а незначний його прошарок став надто багатим за рахунок перерозподілу колишньої колективної власності. Склались і морально-психологічні передумови такої масштабності корупції. До них належали: деморалізація суспільства та девальвація цінностей, – дух невизначеності і невпевненості у майбутньому державних чиновників; атмосфера правового нігілізму; професійна та моральна деформація частини керівників і посадових осіб; поширення корисливої спрямованості у діяльності державних службовців. Внаслідок непослідовності діяльності та інертності влади із запобігання корупції, вона ставала повсякденним способом мислення. Корупція перетворювалася в соціальну норму для більшості членів суспільства. Відбувся злам у суспільній психології – громадяни у своїй поведінці налаштовувалися на протиправні дії щодо держави і суспільства.

Ключові слова: корупція, вибори, політика, суспільство, групи інтересів, фінансування, законодавство України, держава, депутати, Верховна Рада України.

Постановка проблеми. Проникнення корупції у діяльність Верховної Ради України відбувалося вже на етапі виборів народних депутатів (виборчого процесу). В Україні виборча система формувалася Конституцією України та відповідними законами. Вітчизняною специфікою було те, що процедура виборів зазнавала змін практично напередодні кожного виборчого циклу. Політичні сили які йшли на вибори намагалися змінити закони у вигідному для себе річищі. Як наслідок, з'являлись політична нестабільність, правові колізії тощо. Часто виборчий процес протікав поза межами дії правових норм, що і спонукало появу «брудних» політичних технологій та

поширення політичної корупції. Виборчі закони не передбачали формування засад партійної та політичної конкуренції.

Мета. Метою статті є з'ясування причин проникнення корупції у діяльність вищого законодавчого органу влади України на етапі виборів народних депутатів до її складу.

Історіографічний огляд. Піднята тема, як важлива соціальна проблема, побічно з'ясовувалося при висвітленні різних питань історії економічних відносин, політичних процесів. Авторами відповідних публікацій були відомі фахівці у галузі філософії, соціології, політології: Г. Кохан, В. Журавський, М. Мельник, В. Валле.

Виклад основного матеріалу. Виборча система України часто змінювалася внаслідок неврегульованості в цілому державної влади України, коли зберігалася практика перетягування її гілками повноважень. Протягом 1990 – 2000-х рр. кілька разів змінювалася комбінація форми державного правління і виборчого процесу. Так, на зміну президентської республіки (1991 – 2003 рр.) прийшла парламентсько-президентська (2004 – 2009 рр.), далі наступив період президентсько-парламентського правління (2010 – 2013 рр.), а з 2014 – парламентсько-президентського.

Практично кожна з апробованих в Україні виборчих систем виявляла недоліки. Мажоритарна виборча система на основі якої в 1994 р. обиралася Верховна Рада України основним недоліком мала так звану «закритість» списків, коли обмежувалися права виборців на висловлення своїх вподобань щодо конкретного кандидата в депутати. За такої системи не виправдано зростала роль партійних лідерів, відбувалося закріплення партійного авторитаризму. Обраний депутат ставав не скільки представником виборців, скільки заручником партійного керівництва [Рибачук, Райковський, 2009, с. 56].

Крім того, при мажоритарці порушувався принцип рівності виборів, коли в одномандатних округах повторно проводилося голосування за відкритими посвідченнями. В її умовах легко можна було застосовувати підкуп виборців, тиск, фальсифікацію, використовувати адміністративний ресурс тощо.

У 1998 р. та 2002 р. вибори народних депутатів здійснювалися за змішаною системою. Вона не розв'язала проблеми реального політичного структурування Верховної Ради України. В діяльності політичних партій стали переважати кон'юктурні політичні та економічні інтереси [Кафарський, 2008, с. 13-20].

Контроль за чинними політичними партіями поступово перебирали на себе фінансово-промислові групи (ФПГ). Користуючись відносно ліберальними законодавчими процедурами реєстрації нових партій, коли достатньо було внести платіж у 635 грн. та зібрати підписи не менше 10 тис. потенційних членів партії [Шай, 2016], ФПГ створювали партійні структури, які забезпечували їх представникам потрапляння до складу депутатського корпусу. В державі склалася нова виборча реальність, коли до Верховної Ради України потрапляли партії, що представляли інтереси цих груп. Політичні партії перетворювалися на товар. Кардинально зазнавало змін внутрішньопартійне життя. Місцеві партійні осередки відсторонялися від участі в формуванні списків кандидатів. «Прохідне місце» у списку набувало своєї ціни. Бажаючи його отримати мали пожертвувати відповідним фінансовим чи адміністративним ресурсом. Розцінки місць у партіях коливалися від 500 тис. до 3 млн. доларів [Саакашвілі озвучив розцінки на місця в партіях: для них є «кодове слово»]. Як наслідок, до Верховної Ради України потрапляли маловпливові, політично маргінальні особи. Депутатам які в різний спосіб обиралися до законодавчого органу

було складно порозумітися, а тому часто у Верховній Раді України виникали протистояння чи кризи [Стрельнікова, 2013].

На чергових 2006 р. та позачергових 2007 р. виборах використовувалася пропорційна система, яка висвітлила також низку недоліків, зокрема поглибилася політична корупція. Вибори не забезпечували балансу електорального і регіонального представництва. Серед обраних в 2007 р. 450 народних депутатів киян було 61%, в той час як їх частка у складі населення становила близько 6 % [Ставнійчук].

В такий спосіб функціонуюча в Україні виборча система у громадян викликала обурення. В 2007 р. соціологічні служби з'ясували, що лише 19% опитаних громадян висловлювали упевненість в тому, що вибори до Верховної Ради України були реальним засобом їх впливу на владу, а 63% вважали, що самі вибори були покликані лише створювати вигляд демократії, якої насправді не було. Серед опитаних 2/3 висловлювалися про те, що під час виборів використовувалися «брудні технології», політична боротьба велася переважно нечесно, а більше половини сказали, що результати виборів були фальсифіковані. Близько чверті респондентів вважали, що фальсифікація вже стала нормою політичного життя в Україні [Усвідомлення українського вибору: результати всеукраїнського соціологічного дослідження в рамках річної програми досліджень «Ментальні основи вибору», 2010].

Одним з ключових корупційних методів, що застосовувався на виборах було тіньове фінансування політичних партій. Законами України не передбачалося щорічне державне фінансування партій, не встановлювалися обмеження щодо розміру внесків на їх потреби. Відповідно, відсутність таких норм забезпечувало умови для фінансування партій вузьким колом приватних осіб, бізнесструктурами. Відбувалося їх потрапляння в залежність від фінансового капіталу. Закон «Про політичні партії в Україні» мав прописані правові норми, які обмежували можливість партій залучати кошти на свою діяльність легальним методом. В такий спосіб партії практично витискалися державою в тінь. В першу чергу йдеться про п. 2 ст. 15 цього закону, за яким до фінансування партій не допускалися організації, установи, а також підприємства, у майні яких були частки (паї, акції), що були у державній чи комунальній власності, або які належали нерезидентам. Під це обмеження підпадала лівова частка українського бізнесу [Висновок громадських організацій щодо фінансування політичних партій та виборчих партій та виборчих компаній].

Українські закони поверхово регулювали і такий різновид фінансування як спонсорство, коли в обов'язковому порядку передбачалася зустрічна послуга, тобто кошти вкладалися в обмін на очікувану користь [Стрельнікова, 2013]. У більшості країн світу ця форма фінансування заборонялося. Зазначення спонсорства у вітчизняному законодавстві потенційно сприяло розвитку політичної корупції [Бучин, Федорій, 2009]. Головним недоліком приватного фінансування було підпорядкування партій корисним інтересам ФПГ [Джуган, 2017].

В політичних реаліях України спонсорство мало не лише фінансові, але ще й медійні ознаки. Часто олігархи, власники ЗМІ, домовлялися з фракціями Верховної Ради України, про те, щоб їх члени могли мати доступ до телеканалів на вигідних умовах в обмін за обіцянки не голосувати за ті рішення які були не вигідні олігархам [Бусол].

Розміри добровільних внесків фізичних осіб до виборчих фондів партій не обмежувалися протягом 1990-х років. Вперше було встановлено граничний розмір в

2002 р. В 2014 р. на позачергових виборах були зняті обмеження добровільних внесків. З цього часу стрімко почала зростати їх частка у загальних виборчих фондах партій. Добровільні пожертви громадян почали переважати за розмірами інші статті фінансових надходжень партій. Виборчий фонд ВО «Батьківщина» на 98% складали добровільні внески. Партія отримала трохи більше 700 внесків, сума кожного була абсолютно однаковою і складала 149 900 грн. Причина цифрових збігів крилася в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», де ст. 15 передбачила, що фінансова операція підлягала обов'язковому моніторингу у разі, якщо сума дорівнювала або перевищувала 150 тис. грн. [Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»]. Тому бажання цього уникнути і змушувала спонсорів партій обмежувати свої внески. Мали місце лише поодинокі випадки більших розмірів фінансування. Кандидати в депутати від «Опозиційного блоку» В. Новинський та ВО «Батьківщина» О. Абдулін зробили внески до фондів власних політсил у розмірі 12925 тис. грн. і 4 млн. грн. відповідно [Бусол].

Умови фінансування партій з державного бюджету прописувалися законами України. Закон України «Про політичні партії України» передбачив, що «за рахунок коштів державного бюджету фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах до органів державної влади...» [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції»]. Задяки першому базовому закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні» був ухвалений Верховною Радою України в 2003 р. було внесено зміни до закону «Про політичні партії в Україні», за яким право на державне фінансування отримували ті партії, які здобували на останніх виборах чотири і більше відсотків голосів виборців [Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»]. Фінансування цих партій мало розпочатися в 2007 р. Проте даний процес був заблокований провідними політичними силами, які були незацікавлені в прозорому фінансуванні.

Після Революції Гідності Верховна Рада України повернулася до питання державного фінансування партій. В 2015 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», за яким Закон України «Про політичні партії в Україні» доповнювався розділом, де передбачалося, що державне фінансування набувала кожна партія, яка набрала на виборах не менше 2% голосів, зменшувався удвічі також поріг фінансування. Зберігалася, як і в законі 2003 р. розмитість напрямів витрачання партіями коштів. Вони об'єднувалися загальним визначенням «статутна діяльність партій» [Бучин, Федорій, 2009]. Протягом 2016 – 2017 рр. державне фінансування отримували Блок П. Порошенка «Солідарність», «Народний фронт», «Самопоміч», «Опозиційний блок», «Радикальна партія О. Ляшка», ВО «Батьківщина» [Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями

удосконалення вітчизняного законодавства». Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень].

В цілому зберігалася проблема контролю над походженням фінансової допомоги партіям. Банківські установи не були зобов'язані робити перевірку осіб, які здійснювали переказ коштів на партійні рахунки. Не завжди могли це робити і самі партії, особливо при з'ясуванні кінцевого бенефіціара коштів. Тому традиційним явищем було незаконне фінансування партій. Нерідко кошти надходили з боку організованих злочинних груп. Часто, замість того, щоб проходити через банківські рахунки, кошти передавалися валізами керівництву партій [Фінансування політичних партій та виборчих кампаній. Довідник з фінансування політичної діяльності, 2014]

Дані тенденції розходилися з практикою багатьох зарубіжних країн, де законодавство передбачало лімітування внесків приватних осіб, або заборону корпоративних внесків чи внесків іноземних громадян. В Україні зберігався великий вплив на партії «підставних донорів». Україна залишалася однією з небагатьох країн світу, де була можливою ситуація, коли та чи інша партія утримувалася одним олігархом [Кушнарьов, 2018, с. 23].

Серед громадян України зберігалася здебільшого песимістичне сприйняття обставини фінансування партій з державного бюджету. Опитування громадської думки, проведене в 2015 р. фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» з питання про підтримку фінансування партій з державного бюджету, з'ясувало, що 76,2% громадян засуджують таку форму підтримки партійної діяльності [Кафарський, 2008].

Закони України не передбачали вимог до змісту щорічних звітів партій про доходи та видатки, а також про наявність партійного майна. В них прописувалася лише процедура оприлюднення даних. Тобто не передбачалася їх подача до органів влади. Крім того, партії не притягувалися до відповідальності за неоприлюднення цих даних. В реаліях України більшість партій неоприлюднювали звітів. Частіше подавалася стисла електронна інформація про надходження коштів на банківські рахунки. Для виборців інформація про джерела фінансування партій, їх обсяги, витрати залишалася недоступною.

Контроль за фінансуванням партій покладался на кілька органів державної влади: Міністерством юстиції України, Державну податкову службу та Центральну виборчу комісію. Проте вони за своєю природою не були незалежними органами. Виборчі комісії не мали достатніх повноважень для контролю за фінансуванням передвиборчої агітації. Традиційно в країнах Європи ці функції виконували спеціалізовані антикорупційні органи. В Україні до їх створення приступили занадто пізно. В Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення було передбачено лише відповідальність за незаконну матеріальну підтримку при здійсненні передвиборчої агітації. За неподання партіями фінансових щорічних звітів, отримання внесків із заборонених джерел або взагалі не було передбачено відповідальності або передбачалося застосування санкцій, які не були пропорційними ступеню суспільної небезпеки відповідних протиправних дій [Пояснювальна записка народних депутатів до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції»].

Проявом корупції було створена партій на продаж. В Україні сформувався своєрідний чорний партійний «ринок». Партії «для продажу» створювалися під політиків, які потребували партійної підтримки напередодні виборів.

На 2018 р. в Україні було зареєстровано 354 партії. У позачергових виборах 2014 р. взяло участь 52 партії, і лише шість з них подолали п'ятивідсотковий бар'єр. [Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями удосконалення вітчизняного законодавства». Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень]

Партії мали відповідну ціну. Вищу ціну мали ті, що були «старші» за часом реєстрації, мали сформовану мережу партійних осередків. Ціни на партії коливалися і зростали з наближенням дати виборів, а знижувалися тоді, коли на «ринок» виставлялася велика кількість партій. Майже 38 % з них були зареєстровані з 2014 р. по 2017 р. За даними НАЗК в 2016 р. 86 партій були відсутні за адресою офіційної реєстрації. Близько третини партій функціонували формально і не брали участі в політичному житті України. НАЗК встановило випадок, коли на одну особу було зареєстровано 17 партій [Кушнарьов, 2018].

Партії, що були куплені і мали «власників» набували якісно інших суб'єктних ознак, які не відповідали ключовому критерію реалізації права громадян на добровільне об'єднання, що закладало 6 положення Закону України «Про політичні партії в Україні». Міністерство юстиції України в порушення законодавства толерувало «багатопартійність» осіб і дозволяло таким чином видавати, так би мовити, «в одні руки» по кілька партій. Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 1 січня 2018 р. свідчили про те, що по дві партії були зареєстровані на В. Скрипця і Д. Добровомова, п'ять на Д. Голубова [Кармазіна, 2018, с. 10].

Корупція в Україні відрізнялася від зарубіжних аналогів даного явища передусім масштабністю та характером її проявів, впливом на економічні, соціальні, політичні, правові та інші процеси. Протягом 1990 – 2000-х рр. корупція характеризувала основні відносини в українському суспільстві. Передусім в ній проявлялася неефективність влади, недосконалість державних інститутів. В суспільстві зберігалися міцними стереотипи толерантності щодо корупції. У масовій свідомості переважала думка, що дане явище не приносить значної шкоди суспільству. Тому корупційні шляхи вирішення повсякденних проблем обиралися значною частиною населення. Багато українців розглядали корупцію як механізм прискорення розв'язання власних проблем. Толерантне ставлення суспільства до корупції пояснювалося тим, що більшість населення не усвідомлювали справжнього її масштабу та наслідків. У результаті формувался такий небезпечний феномен як «корупційна культура». За різними оцінками, до 6,5% середньорічних доходів підприємці в Україні витрачали на хабарі.

Основний внесок у розвиток корупції робило також падіння моралі, яке розпочалося на початку 1990-х років з посиленням культу споживацтва.

Політичні передумови поширення корупції залишалися детермінантами. Серед них; прорахунки у політиці реформування; незавершеність формування політичної системи; дисбаланс функцій і повноважень гілок влади; непослідовність у проведенні суспільних перетворень; відсутність ефективного парламентського контролю за діяльністю вищих посадових осіб виконавчої гілки влади; брак належної

політичної волі щодо системної протидії корупції; неналежно науково обґрунтованість антикорупційної політики; неефективна співпраця державних органів і громадськими формуваннями по боротьбі з корупцією [Бучин, Федорій, 2009].

Висновки. Найбільші прорахунки державної влади в Україні полягали в тому, що практично протягом періоду незалежності значна частина її зусиль спрямовувалася на утримання ситуації, а не на кардинальні її зміни.

Крім того, в основу економічних реформ закладався принцип пріоритетів приватних інтересів. Тривалий час країна перебувала в стані ейфорії від ідеї лібералізму, яка передбачала обмеження втручання держави в сферу суспільного життя. Внаслідок цього більшість населення України існувало на межі бідності, а незначний його прошарок став надто багатим за рахунок перерозподілу колишньої колективної власності.

Склалися і морально-психологічні передумови такої масштабності корупції. До них належали: деморалізація суспільства та девальвація цінностей, – дух невизначеності і невпевненості у майбутньому державних чиновників; атмосфера правового нігілізму; професійна та моральна деформація частини керівників і посадових осіб; поширення корисливої спрямованості у діяльності державних службовців.

Внаслідок непослідовності діяльності та інертності влади із запобігання корупції, вона ставала повсякденним способом мислення. Корупція перетворювалася в соціальну норму для більшості членів суспільства. Відбувався злам у суспільній психології – громадяни у своїй поведінці налаштовувалися на протиправні дії щодо держави і суспільства.

Ключовою передумовою поширення корупції було неефективне законодавство. Слід зазначити, що Україні довелося спочатку створювати вітчизняне антикорупційне законодавство, оскільки не збереглася історична тяглість даного процесу. Відомо, що закони Російської імперії XIX ст., які діяли на території України, з певних причин втратили своє значення. В кінці XX ст. Україна також не поспішала освоювати міжнародний досвід антикорупційної діяльності. Невиправдано затягувалася імплементація до вітчизняного законодавства принципів антикорупційної роботи міжнародних організацій, відображених у відповідних документах.

Список використаних джерел та літератури

Бусол, О. *Нова філософія фінансування політичних партій великим бізнесом (зарубіжні реалії та українські тенденції)* [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2737:nova-filosofiya-finansuvannya-politichnikh-partij-velikim-biznesom&catid=8&Itemid=350

Бучин, М., Федорій, І., 2009. Порівняльний аналіз основних виборчих систем: проблема вибору оптимальної моделі виборчої системи для України у плані дотримання демократичних принципів виборів, *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, Випуск 21, с. 58-62.

Висновок громадських організацій щодо фінансування політичних партій та виборчих партій та виборчих компаній [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pravo.org.ua>

Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями удосконалення вітчизняного законодавства. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://old2.niss.gov.ua>

Джуган, В. В., 2017. Правове регулювання спонсорства, як джерела фінансування політичних партій в Україні, *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 10 – 11 березня 2017 р.*, Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», с. 28-32.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні» [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.ua>

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України що до запобігання і протидії політичній корупції» [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.ua>

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.ua>

Закон України «Про політичні партії України» [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.ua>

Звіт Громадської мережі ОПОРА фінансування передвиборчої агітації на позачергових парламентських виборах 2014 року: виборчі фонди політичних партій [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.old2.niss.ua>

Кармазіна, М., 2018. Політичні партії в Україні. 2014 – 2017 рр., Київ: ІП і ЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 168 с.

Кафарський, В. І., 2008. Політичні партії і конституційне будівництво в Україні, *Право України: юрид. журнал*, Київ: ТОВ «Видавничий Дім», вип. 4, с. 13-20.

Кушнарков, І. В., 2018. Політична корупція порівняльно-політологічна концепціалізація, Київ, Юридична думка, 408 с.

Обушний, С. М., 2007. Приване фінансування політичних партій західноєвропейських країн з розвинутого економікою, *Наукові праці НДФІ*, № 1, с. 126-134.

Пояснювальна записка народних депутатів до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.old2.niss.ua>

Рибачук, М., Райковський, Б., 2009. Аналіз концепцій сучасних моделей виборчих систем, *Політичний менеджмент*, № 3, с. 46-59.

Саакашвілі озвучив розцінки на місця в партіях: для них є «кодове слово» [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://znay.ua/politics/239343-saakashvili>

Ставлення українців до політичних партій і джерел їх фінансування [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://znay.ua>

Ставнійчук, М. Виборча система із «закритими» списками себе вичерпала [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://golos.ua.com>

Стрельникова, О. О., 2013. Форми доброчинної діяльності, *Сучасне суспільство*, № 2, с. 141-148.

Українську політичну партію можна купити на ринку за кількадесят тисяч доларів, – експерти [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://economistua.com>

Усвідомлення українського вибору: результати всеукраїнського соціологічного дослідження в рамках річної програми досліджень «Ментальні основи вибору», 2010. Київ, 126 с.

Фінансування політичних партій та виборчих кампаній. Довідник з фінансування політичної діяльності, 2014. Стокгольм, 243 с.

Шай, Р., 2016. Проблеми функціонування політичних партій в Україні та шляхи удосконалення їхньої діяльності, *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки, № 855, с. 282-286.

Щедрова, Г., Щедров С., 2013. Формування політичної конкуренції еліт в сучасній Україні, Луганськ: Видавництво «Елтон – 2», 303 с.

References

Buchyn, M., Fedorii, I., 2009. Porivnialnyi analiz osnovnykh vyborchikh system: problema vyboru optimalnoi modeli vyborchoi systemy dlia Ukrainy u plani dotrymannia demokratychnykh pryncypiv vyboriv [Comparative analysis of the main electoral systems: the problem of choosing the optimal model of the electoral system for Ukraine in terms of adherence to democratic principles of elections], *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektvy rozvytku*, Vypusk 21, s. 58-62. [in Ukrainian].

Busol, O. Nova filosofiya finansuvannia politychnykh partii velykym biznesom (zarubizhni realii ta ukrainski tendentsii) [elektromnyi resurs] New philosophy of financing political parties by big business (foreign realities and Ukrainian tendencies) [electronic resource]. Rezhym dostupu: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2737:nova-filosofiya-finansuvannya-politychnykh-partiy-velikim-biznesom&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].

Derzhavne finansuvannia statutnoi diialnosti politychnykh partii: dosvid YeS i napriamy udoskonalennia vitchyznianoho zakonodavstva». Analitichna zapyska Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen [elektromnyi

resurs] [State funding of statutory activities of political parties: the experience of the EU and areas for improving domestic legislation. Analytical note of the National Institute for Strategic Studies [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://old2.niss.gov.ua> [in Ukrainian].

Dzhuhan, V. V., 2017. Pravove rehuliuвання sponsorstva, yak dzherela finansuvannya politychnykh partii v Ukraini [Legal regulation of sponsorship as a source of funding for political parties in Ukraine], *Sutnist ta znachennia vplyvu zakonodavstva na rozvytok suspilnykh vidnosyn: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Odesa, 10 – 11 bereznia 2017 r.*, Odesa: HO «Prychornomorska fundatsiia prava», s. 28-32. [in Ukrainian].

Finansuvannya politychnykh partii ta vyborchykh kampanii. Dovidnyk z finansuvannya politychnoi diialnosti [Financing of political parties and election campaigns. Handbook on Financing Political Activity], 2014. Stockholm, 243 s. [in Ukrainian].

Kafarskyi, V. I., 2008. Politychni partii i konstytutsiine budivnytstvo v Ukraini [Political parties and constitutional construction in Ukraine], *Pravo Ukrainy: yuryd. zhurnal*, Kyiv: TOV «Vydavnychi Dim», vyp. 4, s. 13-20. [in Ukrainian].

Karmazina, M., 2018. Politychni partii v Ukraini. 2014 – 2017 rr. [Political parties in Ukraine. 2014 – 2017], Kyiv: IP i END im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 168 s. [in Ukrainian].

Kushnarov, I. V., 2018. Politychna koruptsiia porivnialno-politologichna kontseptsializatsiia [Political corruption, comparative-political conceptualization], Kyiv, Yurydychna dumka, 408 s. [in Ukrainian].

Obushnyi, S. M., 2007. Pryvane finansuvannya politychnykh partii zakhidnoevropeiskyykh krain z rozvyvenoho ekonomikoii [Private financing of political parties of Western European countries with developed economies], *Naukovi pratsi NDFI*, № 1, s. 126-134. [in Ukrainian].

Poiasnialna zapyska narodnykh deputativ do projektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannya i protyidii politychnii koruptsii» [Explanatory note of people's deputies to the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Prevention and Counteraction to Political Corruption" [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://www.old2.niss.ua> [in Ukrainian].

Rybachuk, M., Raikovskiy, B., 2009. Analiz kontseptsii suchasnykh modelei vyborchykh system [Analysis of concepts of modern models of electoral systems], *Politychni menedzhment*, № 3, s. 46-59. [in Ukrainian].

Saakashvili ozvuchyv roztsinky na mistia v partiakh: dlia nykh ye «kodove slovo» [Saakashvili announced the prices for seats in the parties: for them there is a "code word" [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://znay.ua/politics/239343-saakashvili> [in Ukrainian].

Shai, R., 2016. Problemy funktsionuvannya politychnykh partii v Ukraini ta shliakhy udoskonalennia yikhnoi diialnosti [Problems of functioning of political parties in Ukraine and ways to improve their activities], *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Seriya: Yurydychni nauky*, № 855, s. 282-286. [in Ukrainian].

Shchedrova, H., Shchedrov S., 2013. Formuvannya politychnoi konkurentsii elit v suchasni Ukraini [Formation of political competition of elites in modern Ukraine], Luhansk: Vydavnytstvo «Elton – 2», 303 s. [in Ukrainian].

Stavlenia ukraintsiv do politychnykh partii i dzherel yikh finansuvannya [Attitudes of Ukrainians to political parties and sources of their funding [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://znay.ua> [in Ukrainian].

Stavniichuk, M. Vyborcha systema iz «zakrytyi» spyskamy sebe vycherpala [The electoral system with "closed" lists has exhausted itself [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://golos.ua.com> [in Ukrainian].

Strelnikova, O. O., 2013. Formy dobrochynnoi diialnosti [Forms of charitable activity], *Suchasne suspilstvo*, № 2, s. 141-148.

Ukrainsku politychnu partiuiu mozna kupyty na rynku za kilkadсят tysiach dolariv, – eksperty [The Ukrainian political party can be bought in the market for tens of thousands of dollars, - experts [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://economistua.com> [in Ukrainian].

Usvidomlennia ukrainskoho vyboru: rezultaty vseukrainskoho sotsiologichnogo doslidzhennia v ramkakh richnoi prohramy doslidzhen «Mentalni osnovy vyboru» [Awareness of the Ukrainian choice: the results of the all-Ukrainian sociological research within the annual research program "Mental foundations of choice"], 2010. Kyiv, 126 s. [in Ukrainian].

Vysnovok hromadskykh orhanizatsii shchodo finansuvannya poitychnykh partii ta vyborchykh partii ta vyborchykh kompanii [Conclusion of public organizations on the financing of political parties and election parties and election companies [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://pravo.org.ua> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro politychni partii Ukrainy» [Law of Ukraine "On Political Parties of Ukraine" [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.ua> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zviazku iz zaprovadzhenniam derzhavnoho finansuvannia politychnykh partii v Ukraini» [elektronnyi resurs] [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in Connection with the Introduction of State Financing of Political Parties in Ukraine" [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.ua> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shcho do zapobihannia i proyidii politychnii koruptsii» [elektronnyi resurs] [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Prevention and Prevention of Political Corruption" [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.ua> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro zapobihannia ta protyidii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia» [elektronnyi resurs] [Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction" [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.ua> [in Ukrainian].

Zvit Hromadskoi merezhi OPORA finansuvannia peredvyborchoi ahitatsii na pozacherhovyykh parlamentskykh vyborakh 2014 roku: vyborchi fondy politychnykh partii [elektronnyi resurs] [Report of the Public Network OPORA financing of election campaigning in the early parliamentary elections of 2014: election funds of political parties [electronic resource]]. Rezhym dostupu: <https://www.old2.niss.ua> [in Ukrainian].

**SUMMARY
ELECTION OF PEOPLE'S DEPUTIES AND THE PENETRATION
OF CORRUPTION IN THE VERKHOVNA RADA OF UKRAINE:
HISTORICAL DIMENSION OF 1990 – 2000'S**

Igor Artyushenko

applicant of the Institute of History of Ukraine
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Serhii Padalka

Doctor of Historical Sciences, Professor, Leading Research Fellow,
Department of Modern History and Policy, Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine

The article deals with the causes of corruption penetration into the activity of the highest legislative body of Ukraine. It is stated that at the stage of elections of the People's Deputies the prerequisites of this phenomenon were drawn up. The factors of change of the electoral legislation, the system of elections, the establishment of control over the parties of interest groups, the metamorphoses of party financing and the peculiarities of the development of the black party market are analyzed. It is concluded that the existence of corruption schemes during the elections to the Ukrainian parliament was due to the fact that the basis of economic reforms was the principle of priority of private interests. For a long time, the country was in a state of euphoria from the idea of liberalism, which provided for limiting state intervention in public life. As a result, the majority of Ukraine's population lived on the brink of poverty, and a small part of it became too rich due to the redistribution of former collective property. There are also moral and psychological preconditions for such a scale of corruption. These included: demoralization of society and devaluation of values – the spirit of uncertainty and uncertainty in the future of government officials; atmosphere of legal nihilism; professional and moral deformation of some managers and officials; spreading selfish orientation in the activities of civil servants. Due to the inconsistency of activities and inertia of the authorities to prevent corruption, it has become an everyday way of thinking. Corruption has become a social norm for most members of society. There was a break in social psychology – citizens in their behavior were set up for illegal actions against the state and society.

Keywords: corruption, elections, politics, society, interest groups, financin, legislation of Ukraine, state, deputies, Verkhovna Rada of Ukraine.